

I. POGLAVLJE

Pošta donosi lošu vijest

POŠTARICA EVA KLUGE polako se uspinje stubama stubišta u Ulici Jablonskoga br. 55. Ne hoda tako polagano samo zato što ju je izmorila dostava, već i zbog toga što se u njenoj torbi nalazi jedno od onih pisama koja joj je mrsko predavati. A odmah sada, dva kata više, morat će ga predati Quangelovima.

Prije toga ima na katu ispod Quangelovih izručiti Persickeovima odmjeru poreza. Persicke je službenik ili politički povjerenik ili nešto takvo u stranci — Eva Kluge još uvijek miješa sve te službe. U svakom slučaju valja kod Persickeovih pozdraviti s »Heil Hitler!« i dobro pripaziti što se govori. Uostalom, to valja posvuda, pa rijetko nalazi čovjeka kome Eva Kluge može reći ono što zaista misli. Nju politika uopće ne zanima, ona je samo žena, a kao žena misli da djeca nisu zato došla na svijet da budu ustrijeljena. Osim toga, kućanstvo bez muža ne vrijedi ništa, a ona zasada nema više ničega: ni svoja dva dječaka, ni muža, ni kućanstvo. Umjesto toga mora držati jezik za zubima, biti vrlo oprezna i raznositi odvratna pisma vojne pošte koja nisu pisana rukom već strojem i na kojima je kao pošiljatelj označen pukovnijski adutant.

Ona zvoni kod Persickeovih, veli »Heil Hitler!« i predaje starom pijancu porezni nalog. Persicke je za ovratnik zadjenuo nacionalsocijalistički i državni znak. On upita: »Što ima novo?«

Ona odgovori: »Zar niste čuli posebno izvješće? Francuska je kapitulirala.«

Ali Persicke nije nikako zadovoljan s njome. »Čovječe, gospođice, pa ja to naravno već znam! Ali vi to tako kažete kao da prodajete žemičke! To morate odlučno izgovoriti! To morate reći svakome tko nema radija jer to će uvjeriti i posljednja zanovijetala! Taj drugi munjeviti rat, s njime smo također uspjeli, a sad naprijed, u Englesku! Za četvrt godine Tommy je gotov, a onda ćeš vidjeti kakav će nam život pružiti naš Führer! Neka se drugi krvavo znoje, a mi smo gospodari svijeta! Uđi, djevojko, popij s nama jednu rakiju! Amalie, Erna, August, Adolf, Baldur – svi naprijed! Danas svetkujemo, danas se nitko ne će ni taknuti posla! Danas ćemo malo gucnuti, a po podne ćemo svi otići k onoj staroj Židovki na četvrti kat, pa će nam ta mrcina morati dati kave i kolača! Kažem vam, mora dati jer sad više ne poznajem smilovanja!«

I dok gospodin Persicke, okružen svojom obitelji, daje sve uzrujanije izjave i počinje ispijati prve čašice rakije, poštarica se uspela jedan kat više i pozvonila kod Quangelovih. Pismo već drži u ruci, pripravna je smjesta poći dalje. Međutim, ima sreću. Ne otvara joj žena koja obično izmjenjuje s njome nekoliko ljubaznih riječi, već muž, čovjek oštrog prtičjeg lica, tankih usana i hladnih očiju. Nijemo joj uzima pismo iz ruke i zatvara joj vrata pred nosom, kao da je ona tat pred kojim se valja čuvati.

Eva Kluge sliježe ramenima i silazi niza stube. Ima takvih ljudi. Otkad raznosi poštu u Ulici Jablonskoga, nije joj taj čovjek još nikada rekao ni riječi. No ostavimo ga; ona ga ne može promijeniti. Nije mogla promijeniti čak ni vlastitog muža koji razbacuje novac sjedeći u krčmama i kladeći se na utrka pa se tek onda pojavljuje kod kuće, kad je potrošio i posljednju paru.

Kod Persickeovih su vrata stana ostala otvorena. Iz njega se čuje zveckanje čaša i buka slavlja u čast pobjede. Poštarica polako zatvara ta vrata i spušta se niza stube. Pritom misli da je to, zapravo, dobra vijest jer je brzom pobjedom nad Francuskom mir sve bliže. Onda će se vratiti oba njena dječaka.

Ali u toj je nadi smeta neugodni osjećaj da će se onda ovakvi ljudi, kao što su Persickeovi, uspeti posve na vrh. Ne čini joj se pravo

da će joj takvi ljudi gospodariti i da će ona cijelo vrijeme morati šutjeti i nikad ne će smjeti reći što zapravo osjeća.

Letimično misli i na čovjeka ptičjeg lica kojemu je eto uručila pismo vojne pošte, a misli i na staru Židovku Rosenthal kojoj je Gestapo pred dva tjedna odveo muža. Tu ženu treba žaliti. Rosenthalovi su prije trgovali rubljem u Prenzlauškoj aleji. Trgovina im je poslije oduzeta, a sad su odveli muža kojemu je gotovo sedamdeset godina. To dvoje starih ljudi nije učinilo sigurno nikome ništa zlo. Uvijek su davali na kredit, pa i Evi Kluge ako ne bi imala dovoljno novaca za dječje rublje. Kod Rosenthalovih nije roba bila ni lošija ni skuplja nego u drugim dućanima. Ne, gospođa Eva Kluge ne može nikako shvatiti da bi takav čovjek kao što je Rosenthal, mogao biti gori od Persickeovih samo zato što je Židov. Sad ta starica sjedi posve sama gore u stanu i ne usuđuje se više izići na ulicu. Tek kad se spusti tama, odlazi u kupnju obilježena židovskom zvijezdom; vjerojatno gladuje. — Ne — misli Eva Kluge — i da smo deset puta pobijedili Francusku, kod nas ne vlada pravda...

U tim je mislima došla u susjednu kuću i ondje nastavlja dijeliti poštu.

Međutim je industrijski poslovođa Otto Quangel ušao s pismom vojne pošte u sobu i položio ga na šivaći stroj. »Evo!« To je sve što je rekao. Uvijek prepušta ženi pravo da otvara ta pisma jer zna koliko ona voli svoga jedinog sina Otta. Sad joj stoji nasuprot: usku je donju usnu uvukao među zube i čeka da joj se lice zasjaji od radosti. Na svoj šutljivi, tihi način veoma voli svoju ženu, iako u njegovoj ljubavi nema nikakve nježnosti.

Ona je otvorila pismo, lice joj je na časak zaista zasjalo, a onda ugasnu čim je primijetila da je pisano pisaćim strojem. Na licu joj se ukaza bojazan. Čitala je sve polaganije i polaganije kao da se boji svake daljnje riječi. Muškarac se pognuo naprijed i izvadio ruke iz džepova. Zubi su mu sad čvrsto zahvatili donju usnicu; sluti nesreću. U sobi je potpuna tišina. Ženin dah počinje hriпати.

Najednom ona tiho krikne. To je zvuk kakva njen muž nije još nikada čuo. Glava joj padne prema naprijed, udari najprije na kalemове konca na stroju i klone među nabore švela pokrivajući zlokoбно pismo.

U dva je koraka Quangel iza nje. Naglom kretnjom, kakvu inače ne izvodi, položi na njena leđa svoju veliku ruku koja se naradila.

Osjeti da mu žena dršće cijelim tijelom. »Anna!« rekne. »Anna, molim te!« Časak čeka, a onda se usudi upitati: »Zar se nešto desilo s Ottom? Ranjen, zar ne? Teško?«

Ženino tijelo i dalje dršće, ali s njenih se usana ne čuje ni glasa. Ona i ne pokušava podignuti glavu i pogledati ga.

On pogleda njeno tjeme; kosa je postala rijetka tih godina otkad su oženjeni. Sad su starci; ako se Ottu zaista nešto dogodilo, onda ona ne će imati ni dobiti nikoga koga bi mogla voljeti osim njega, a on uvijek osjeća da se na njemu nema što voljeti. On joj nikada i ni na koji način ne umije reći koliko joj je privržen. Čak ni sad je ne može pogladiti, biti malo nježan prema njoj, utješiti je. Samo svoju tešku ruku polaže na njenu rijetku kosu, nježno je prisiljava da podigne glavu, da je okrene prema njegovu licu pa je poluglasno upita: »Anna, zar mi ne ćeš reći što nam to pišu?«

Ali, premda su njene oči posve blizu njegovima, ona ga ipak ne gleda, već ih je gotovo sklopila. Lice joj je blijedožučkasto; izgubila je svoje inače svježe boje. Čini se kao da je nestalo i mesa na kostima, pa Quangel ima dojam da gleda mrtvačku lubanju. Samo obrazi i usta dršću, kao što cijelo tijelo dršće zahvaćeno nekim tajanstvenim unutarnjim treperenjem.

Gledajući u to poznato lice koje mu je odjednom postalo tako strano, primjećujući kako mu srce sve jače i jače udara i kako je potpuno nesposoban bar je malo utješiti, osjeća Quangel kako ga obuzima težak strah. Zapravo je to smiješan strah s obzirom na duboku bol njegove žene, strah naime, da bi ona mogla početi vikati, mnogo jače i pomamnije nego što je maloprije kriknula. On je uvijek volio tišinu; u kući nije nitko smio primijetiti da postoje Quangelovi. A čak glasno pokazati svoje osjećaje? Ne! No i u tom strahu ne može Quangel ništa drugo reći nego ono što je već rekao: »Što su to pisali? Ta reci mi, Anna!«

Pismo stoji sad doduše nepokriveno, ali on se ne usuđuje uzeti ga. Pritom bi morao ispustiti ženinu glavu, a zna da bi ta glava na čijem se čelu već i sada pokazuju dvije krvave mrlje, ponovno pala na šivaći stroj. On se svladava i još jednom upita: »Kako naš Ottochen?«

Čini se kao da je ovo ime od milja što ga muž nije gotovo nikada upotrebljavao, vratilo ženu iz njezina svijeta boli u ovaj život.

Nekoliko je puta progutala pljuvačku, pa čak i otvorila oči. Te oči su inače plave, a sad kao da su izbljedadjele. »Ottochen?« gotovo šapnu. »A što bi bilo s njime? S njime nije ništa, ne postoji više Ottochen, eto, to je!«

Muškarac rekne samo »Oh!«, teški »Oh!« iz dubine srca. I ne primjećujući što čini, on ispusti ženinu glavu i posegne za pismom. Oči mu pilje u retke, ali ih još ne mogu pročitati.

Uto mu žena istrgne pismo iz ruke. Njeno se raspoloženje okrenulo, ljutito trga pismo na komade, na komadiće, u sitne trake, a pritom mu usopljeno govori u lice: »Zašto bi i ti čitao to smeće, te odvratne laži što ih pišu svima? Da je umro junačkom smrću za svog Führera i svoj narod? Da je bio uzoran vojnik i drug? Hoćeš li dopustiti da ti oni to pripovijedaju kad oboje znamo da se Ottochen najradije bavio svojim radioaparatom i da je plakao kad je morao poći u vojsku? Koliko mi je puta za vrijeme regrutske obuke govorio da bi volio žrtvovati cijelu desnu ruku samo kad bi ih se mogao riješiti! A sad je uzoran vojnik i junačka smrt! Laži, same laži! Ali to ste napravili vi s vašim prokletim ratom, ti i tvoj Führer!«

Žena sad stoji pred njim, niža je od njega, ali joj oči bljeskaju od srdžbe.

»Ja i moj Führer?« mrlja Quangel posve utučen ovim napadom. »Otkad je on najednom moj Führer? Pa ja uopće nisam u stranci, samo u radnoj fronti, a u nju moraju svi. A izabrali smo ga samo jednom, i ja i ti.«

On to govori na svoj polagani način, pun okolišanja, ne toliko u želji da se opravda već da utvrdi činjenice. Još uvijek ne shvaća kako je žena došla do toga da ga ovako napadne. Pa uvijek su jednako mislili...

Ali ona mu žestoko rekne: »A zašto si onda ti muškarac u kući i odlučuješ o svemu, i sve mora biti onako kako ti hoćeš, pa čak i kad tražim da se u podrumu napravi prostor za zimski krumpir, onda i taj prostor mora biti onakav kakav ti hoćeš, a ne onakav kakav ja hoću. A u takvoj si važnoj stvari krivo odlučio! Ali ti si podmuklica, ti želiš samo svoj mir i nikako ne bi htio da te netko primijeti. Učinio si ono što su svi učinili, pa ako su oni vikali: — »Führeru, zapovijedaj, mi te slijedimo!« — onda si poput ovna trčao za njima. A mi smo opet morali trčati za tobom! Ali sad je moj Ottochen mrtav, i nikakav mi ga Führer na svijetu ne će vratiti, a ni ti mi ga ne ćeš vratiti!«

On sve to slušaše ne protivći se ni jednom riječju. Nikada se nije volio svađati, a osim toga, osjećaše da iz nje govori samo bol. Gotovo da mu je bilo drago što se ona ljuti na njega, a ne prepušta se svojoj tuzi. Odgovarajući na ove napade, on samo reče: »Netko će morati obavijestiti Trudel.«

Trudel je bila Ottova djevojka, gotovo njegova zaručnica. Nje-govim je roditeljima Trudel govorila »majčice« i »tata«. Često je navečer dolazila k njima na razgovor, pa i sada kad nije bilo Otta. Danju je radila u nekoj tvornici odora.

Spomenuvši Trudel, naveo je Quangel Annu odmah na druge misli. Ona pogleda sjajni sat na zidu i upita: »Hoćeš li to uspjeti obaviti do svoje smjene?«

»Danas radim od jedan do jedanaest«, odgovori on. »Moći ću.«

»Dobro«, rekne ona. »Onda idi, ali je samo pozovi ovamo i nemoj joj još ništa reći o Ottu. Sama ću joj to reći. Jelo će ti biti gotovo u dvanaest.«

»Onda idem i reći ću joj da navečer svrati ovamo«, odvrati Quangel, ali nije otišao već je pogleda u blijedožučkasto bolesno lice. I ona pogleda njega, pa su se tako neko vrijeme šuteći promatrali, ta dva čovjeka koji su zajedno proveli nekih trideset godina, uvijek složni, on šutljiv i tih, a ona unoseći nešto malo života u obitelj.

Ali koliko su god sad gledali jedno drugo, nisu imali što reći. On kimnu glavom i ode.

Čula je kako su se za njim zatvorila vrata stana. Čim ga je otpremila, okrenu se natrag prema šivaćem stroju i stade izravnavati komadiće kobnog pisma vojne pošte. Pokušala ih je ponovno složiti, ali je ubrzo uvidjela da bi to sad predugo potrajalo jer je prije svega morala prirediti jelo za njega. Zato pomno spremi poderano pismo u omot i položi ga u svoj molitvenik. Po podne, kad Otto zaista ode, imat će dosta vremena da složiti i zalijepi komadiće papira. Premda su sve to bile glupe laži, podle laži, ipak je to bila posljednja vijest o Ottu! Ona će ga usprkos svemu sačuvati i pokazati Trudi. Možda će onda moći zaplakati, ali sad joj je srce bilo samo puno vatre! Bit će dobro ako bude mogla plakati!

Ljutito potrese glavom i priđe k štednjaku.